

Laan van Poot, HALO-terrein

Gemeente Den Haag

Bureauonderzoek archeologische waarde

Afdeling Archeologie

Dienst Stadsbeheer

HAR 1508

Colofon

Onderzoek: Laan van Poot, HALO-terrein, gemeente Den Haag. Bureauonderzoek archeologische waarden

Auteur: A.O.J. Meering

Uitgave: Afdeling Archeologie en Natuur- en milieueducatie, Dienst Stadsbeheer, gemeente Den Haag

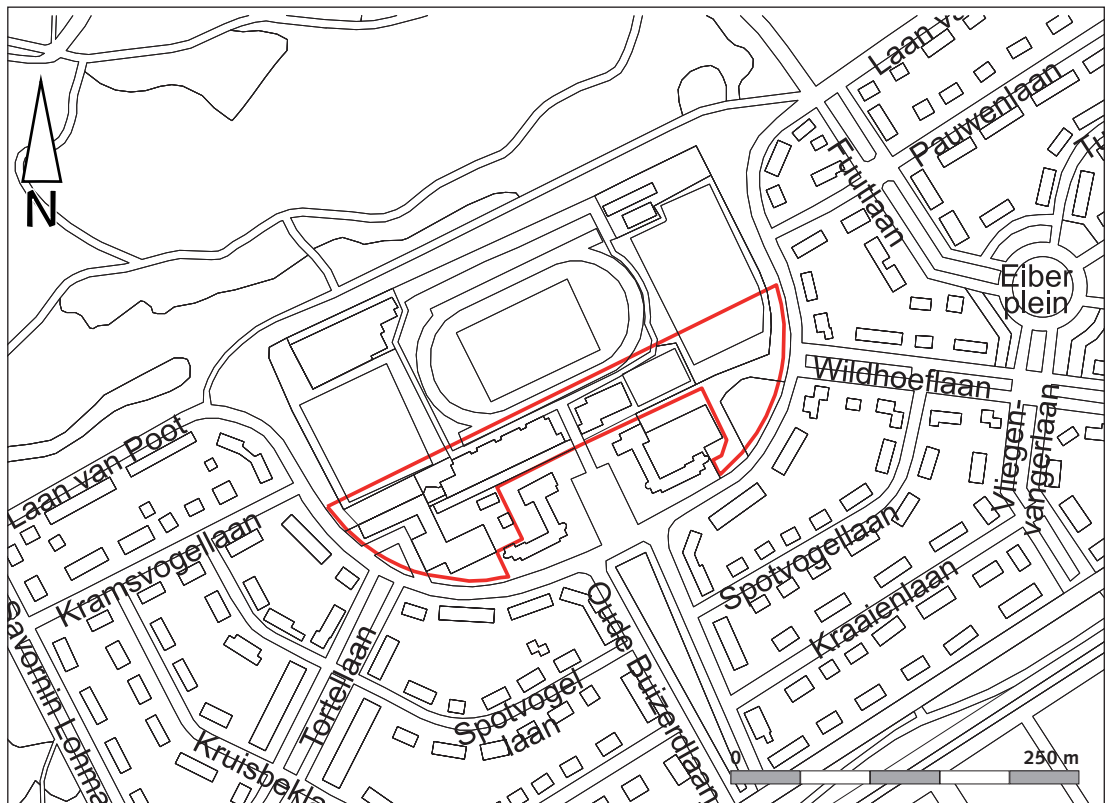
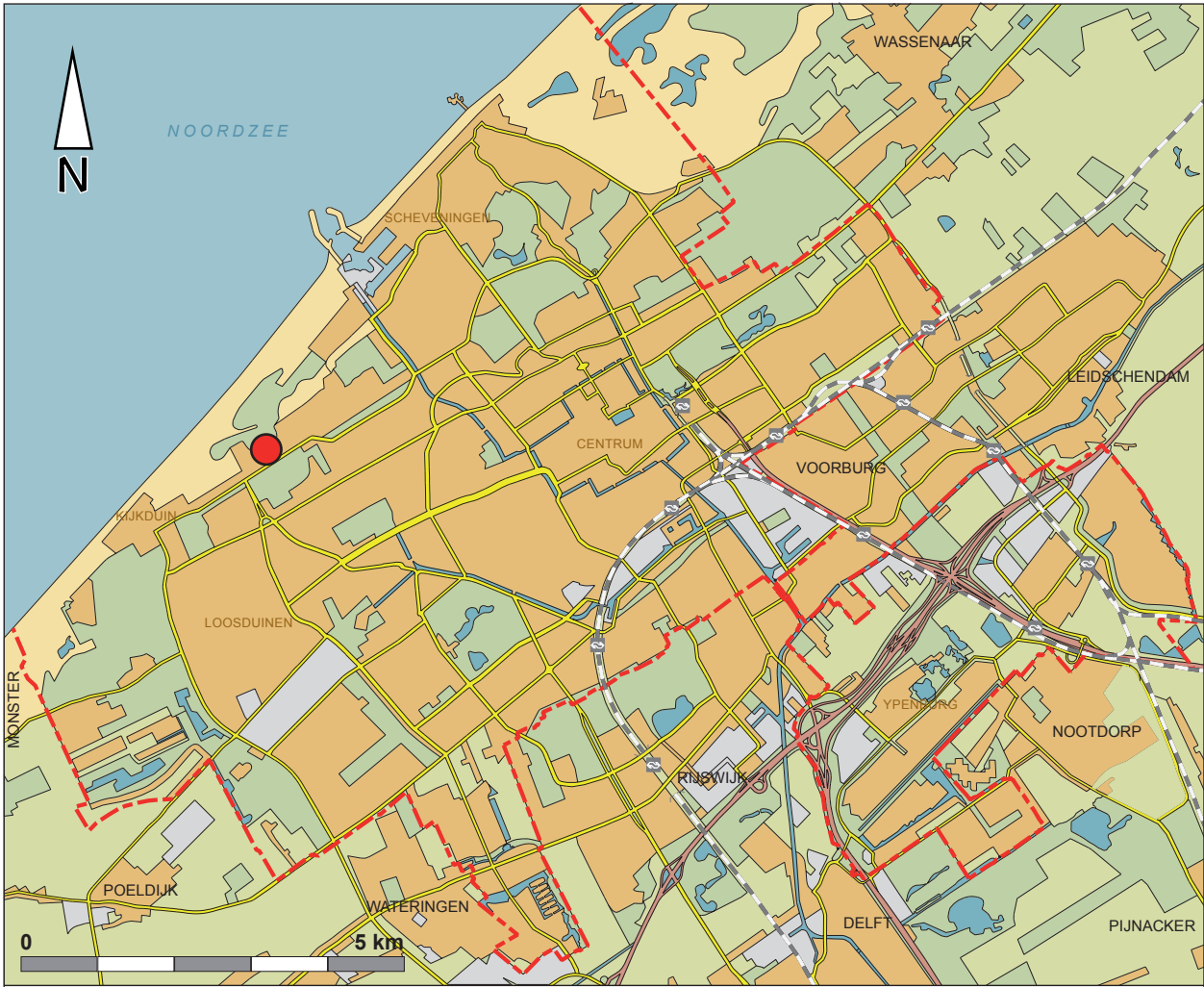
Haagse Archeologische Rapportage nummer 1508

Den Haag, 2015

ISBN: 978-94-6067-179-1

Inhoudsopgave

Samenvatting en administratieve gegevens	5
1 Inleiding	6
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Geologie	8
Algemeen	8
Plangebied	9
2.2 Archeologie en vroege geschiedenis	10
2.3 Recente gebruiksgeschiedenis	13
2.4 De huidige en toekomstige situatie	14
2.5 De gespecificeerde archeologische verwachting	15
3 Conclusie en advies	16
Literatuur	17
Historische kaarten	17
Verantwoording afbeeldingen	17
Bijlage 1: Tabel perioden en laagindeling	18

Afb. 1 Plangebied en situering in Den Haag.

Samenvatting en administratieve gegevens

Administratieve gegevens	
Projectcode	LVP15h
Gemeente	Den Haag
Toponiem	Laan van Poot, HALO-terrein
OM-nummer	66327
Kaartblad	30 D
Coördinaten	76622/454911 (centraal)
Kadastrale aanduiding	GVH31-AO-3010/2679/3313
Oppervlakte plangebied	Circa 2 ha
NAP-hoogten	Circa 1,80 tot 3,40 m + NAP
Grondwaterpeil of -trap	Circa 1,20 m + NAP
Opdrachtgever	Gemeente Den Haag, DSO/Grondzaken
Uitvoerder	Afdeling Archeologie en Natuur- en milieueducatie, Dienst Stadsbeheer, gemeente Den Haag
Bevoegd gezag	B&W gemeente Den Haag
Datum rapportage	juni 2015
Autorisatie	M. Benjamins
Beheer en plaats documentatie/vondsten	Afdeling Archeologie en Natuur- en Milieueducatie, Dienst Stadsbeheer, gemeente Den Haag, Spui 70 Den Haag

De gemeente Den Haag is voornemens een deel van het HALO-terrein aan de Laan van Poot te herontwikkelen tot woongebied. Volgens de Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk ligt het plangebied op de flank van een strandwal. Op de gemeentelijke Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart heeft het gebied een archeologische verwachting (waarde 2). Het plangebied ligt in de Segbroekpolder en is tot 1963 onbebouwd geweest. Het bureauonderzoek laat zien dat er in het plangebied archeologische resten aanwezig kunnen zijn die door de voorgenomen woningbouw kunnen worden aangetast. Daarom wordt geadviseerd om in het plangebied een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen uit te voeren.

1 Inleiding

De Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de gemeente Den Haag is plannen aan het voorbereiden om een gedeelte van het HALO-terrein aan de Laan van Poot te herontwikkelen ten behoeve van woningbouw. Op de gemeentelijke Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart heeft het gebied een archeologische verwachting (waarde 2).¹ Het perceel heeft een grotere oppervlakte dan de vrijstellingsgrens voor archeologisch onderzoek van 50m² die de gemeente Den Haag voor deze gebieden hanteert. In de ondergrond kunnen zich sporen bevinden van menselijke activiteiten uit het verleden, die door de geplande woningbouw kunnen worden verstoord.

Om te kunnen bepalen of er in een later stadium van het ontwikkelingstraject vanuit de archeologische monumentenzorg voorwaarden gesteld moeten worden aan de ontwikkelingen, heeft de afdeling DSO/Grondzaken aan de afdeling Archeologie van de Gemeente Den Haag opdracht gegeven voor het uitvoeren van een bureauonderzoek (BO). Het doel van een BO is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Dit resulteert in een gespecificeerd verwachtingsmodel, op basis waarvan geadviseerd wordt of het terrein al dan niet verder archeologisch onderzocht moet worden.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3. Voor het onderzoek zijn geraadpleegd: de database van de afdeling Archeologie, ARCHIS2, historische stadsplattegronden van Den Haag, de beeldbank van het Haags Gemeentearchief en de bouwtekeningen van het HALO-complex.

Juridische achtergrond

De gemeente Den Haag heeft de taak om bij de vaststelling van bestemmingsplannen rekening te houden met aanwezige en te verwachten archeologische waarden (Monumentenwet, artikel 38a). Voor het gehele grondgebied van Den Haag heeft de afdeling Archeologie daartoe een Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK) opgesteld.² Hierop staat aangegeven waar archeologie wel en niet aan de orde is. De zones waar archeologie aanwezig is of wordt verwacht, zijn overgenomen in het paraplubestemmingsplan Archeologie (en een aantal eerder vastgestelde individuele bestemmingsplannen) als dubbelbestemming Waarde-Archeologie 1 of 2. Bij deze dubbelbestemming geldt een vrijstellingsregime. In gebieden met een Waarde-Archeologie 2 geldt een vrijstelling voor bodemingrepen tot 50 m² of ondieper dan 50 cm – mv, in gebieden met een Waarde-Archeologie 1 geldt geen oppervlaktevrijstelling.³

Voor het plangebied Laan van Poot/HALO-terrein is het Paraplubestemmingsplan Archeologie van kracht en geldt een dubbelbestemming Waarde-Archeologie 2. Aan de dubbelbestemming zijn bouwregels en een aanlegvergunningstelsel gekoppeld. In het kader van de vergunningprocedure maakt het bevoegd gezag de afweging of er voorwaarden moeten worden verbonden aan de vergunning. Om deze afweging mogelijk te maken moet bij de vergunningaanvraag een rapport worden overlegd "waarin de archeologische waarde van het plangebied in voldoende mate is vastgesteld" (Monumentenwet Art. 39 en 41). De AWVK biedt in dit opzicht slechts een eerste indica-

---

1 Alkemade 2011.

2 Alkemade 2011.

3 Met uitzondering van het Statenkwartier, waar een vrijstellingsgrens van 15 m2 geldt.

tie en moet altijd op niveau van het project aangescherpt worden. Daarbij wordt de archeologische waarde van het plangebied nader in beeld gebracht en wordt vastgesteld in hoeverre de werkzaamheden waarvoor de vergunning wordt aangevraagd eventuele archeologische resten bedreigen. Dit vooronderzoek is in meerdere fasen opgedeeld en kan na elke fase beëindigd worden als voldoende duidelijk is of er archeologische waarden dreigen te worden verstoord. Dit rapport is de verslaglegging van de fase bureauonderzoek.

Het rapport is als volgt ingedeeld:

Achtereenvolgens worden de geologie en de bekende en verwachte archeologische waarden besproken, in combinatie met de bekende historische ontwikkelingen en de mogelijke verstoringen die hebben plaatsgevonden. Op basis van deze gegevens is een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied opgesteld. Het rapport wordt afgesloten met conclusies en aanbevelingen. In bijlage 1 is een periodetabel weergegeven.

2 Bureauonderzoek

2.1 Geologie

Algemeen

In de Haagse regio komen drie fysisch-geografische regio's bij elkaar. In het uiterste oosten wordt het landschap gedomineerd door het westelijke veengebied. In het westen wordt het landschap beheerst door het duingebied met strandwallen en strandvlaktes, terwijl het zuiden van de regio deel uitmaakt van het zuidwestelijke zeekleigebied.⁴ Een kenmerk van bovengenoemde regio's is dat ze onder invloed van de stijgende zeespiegel hun huidige vorm en uiterlijk hebben gekregen.

Rond 4000 v. Chr. bereikte de zee in dit gebied haar grootste uitbreiding. De kustlijn liep ter hoogte van de lijn Rijswijk-Voorburg-Leidschendam-Voorschoten en werd gemarkeerd door een strandwal, de oudste in de Haagse regio. Deze strandwal loopt in zuidwestelijke richting door tot in het huidige Wateringse Veld. Als een strandwal hoog genoeg was geworden, kwam duinvorming op gang, de zogenaamde Oude Duinen of Laag van Voorburg.

In een periode van ongeveer 2000 jaar verlegde de kustlijn zich door de vorming van nieuwe strandwallen de kustlijn naar het westen toe. Dat gebeurde gefaseerd, waardoor tussen de strandwallen lagere gebieden aanwezig bleven, de strandvlaktes. De zee had nog wel toegang tot de lager gelegen strandvlaktes direct ten zuiden van de strandwal van Den Haag, zoals de kleiige sedimenten die we daar aantreffen bewijzen (Laagpakket van Wormer).

Omstreeks 2000 v. Chr. waren alle strandwallen gevormd en was het achterland grotendeels afgesloten van de zee. Dit leidde tot een stagnatie in de afwatering, waardoor grote moerassen ontstonden. In deze moerassen werd veen gevormd; het zogenaamde Hollandveen. In de loop van het eerste millennium v. Chr. was uiteindelijk het hele gebied bedekt met veen, afgezien van de hoogste delen van de strandwallen. Plaatselijk was dit pakket zelfs enkele meters dik.

Rond 500 v. Chr. vond een enorme inbraak van de zee plaats waardoor een getijdengebied ontstond in de zuidelijke regio. De grootste getijdengeul kennen we als 'de Gantel' en erodeerde het uitgestrekte veenpakket. Vanuit de Gantel werden bovendien kleiige sedimenten afgezet die nog steeds het zuidwestelijke deel van Den Haag domineren (Gantellaag). Vanaf het begin van de jaartelling kwam er een einde aan de invloed van de Gantel en stopte de sedimentatie.

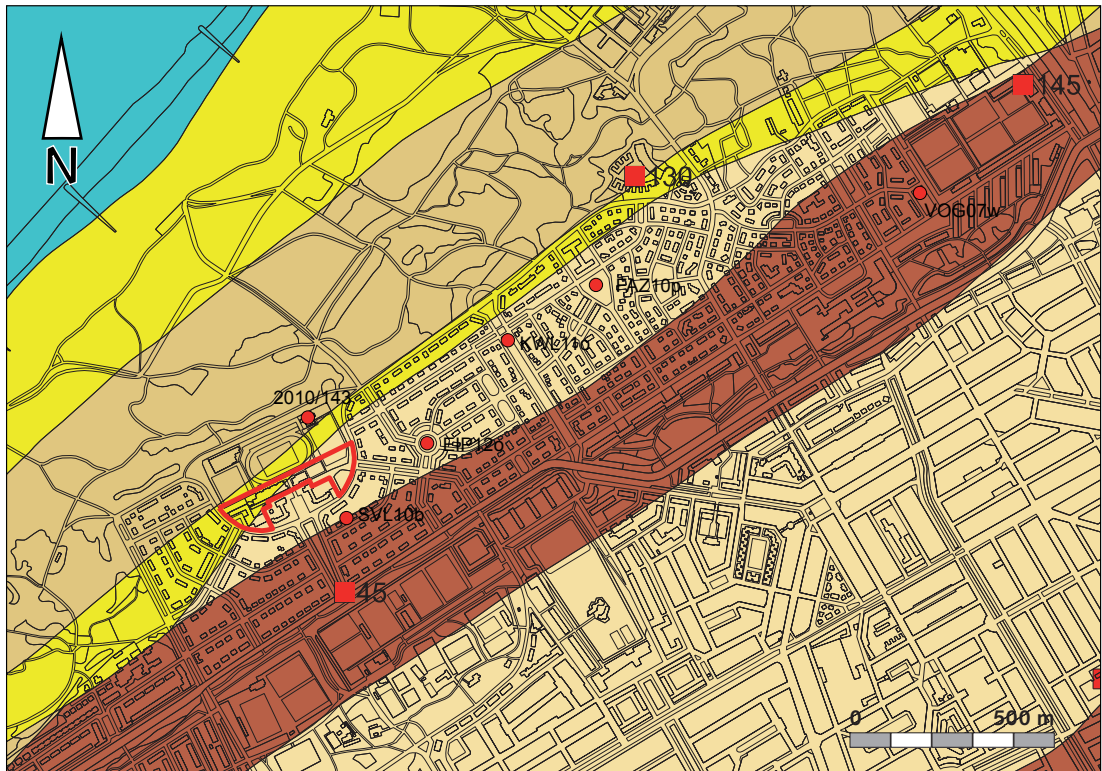
In het eerste millennium vonden geen grote ontwikkelingen plaats; de afwatering van de Gantel verslechterde, waardoor er ten zuidwesten van Den Haag opnieuw veenvorming op gang kwam. In de late middeleeuwen werd het kustgebied geteisterd door grote stormvloed, waarvan de Sint Elizabethsvloed uit 1421 de bekendste is. Voor Den Haag waren de gevolgen tweeledig. Allereerst werd de Gantel opnieuw opengebrouwen en werden er vooral in het Westland nieuwe sedimenten afgezet (Laag van Poeldijk). Ten tweede werd door de hernieuwde activiteit van de zee een groot deel van de meest westelijke strandwal weggeslagen. Het vrijkomende zand werd door de zee weer op het land teruggebracht, waarna de wind het verder transporteerde. Het gevolg was dat de kustlijn in zuidoostelijke richting verschoof, en het oude landschap door verstuingen met een dikpakket zand overdekt raakte. Dit proces vond plaats over een periode van meerdere eeuwen. De reliëfrijke afdekkende zandlaag wordt Jonge Duinen of Laag van Den Haag genoemd.⁵

---

4 Berendsen 2005.

5 Van Veen en Waasdorp 2000; Vos e.a. 2007.

■ Vindplaats

● Onderzoek

■ Laag van Den Haag, dikker dan 2 m, op oudere afzettingen van het Laagpakket van Schoorl en Laagpakket van Zandvoort

■ Laag van Den Haag, dikker dan 2 m, op Hollandveen, op oudere afzettingen van het Laagpakket van Schoorl en Laagpakket van Zandvoort

■ Laag van Voorburg, met eventueel een deklaag van de Laag van Den Haag, dunner dan 2 m

■ Hollandveen op Laagpakket van Wormer, en waar de top van de zandafzettingen van het Laagpakket van Wormer en/of de Laag van Rijswijk dieper liggen dan 5 m –NAP

Afb. 2 Uitsnede uit de Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk met het plangebied en in de tekst genoemde vindplaatsen.

Plangebied

Het plangebied ligt in het strandwallenlandschap langs de kust van Den Haag. De Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk geeft ter plaatse een strandwal aan, waarop zich een laag Jong duinzand van variabele dikte heeft afgezet. Vanwege hun hoge en droge ligging waren de strandwallen vanaf het moment dat zij gevormd waren in de prehistorie goede locaties om te wonen. De top van de strandwallen zijn vaak geërodeerd doordat deze bloot stond aan de elementen. De flanken van de strandwallen bieden archeologisch gezien vaak betere conserveringsomstandigheden omdat deze vaak snel werden bedekt door latere afzettingen en het oude oppervlak onder deze afdekking goed bewaard kan zijn.

Circa 65 m zuidoostelijk van het plangebied gaat volgens de kaart de strandwal over in een laaggelegen en met veen opgevulde strandvlakte. De overgang loopt ongeveer ter hoogte en evenwijdig aan de Spotvogellaan (afbeelding 2).⁶

6 Vos e.a. 2007.

De geologische bodemopbouw in het zuidoostelijke deel van het plangebied, zoals aangegeven op de Nieuwe geologische kaart is:

- Eventuele deklaag van de Laag van Den Haag (jonge duinen), dunner dan 2 m
- Laag van Voorburg (strandwal/oude duinen)

Voor het noordwestelijke deel van het plangebied geeft de geologische kaart de volgende bodemopbouw aan:

- Eventuele Laag van den Haag (jonge duinen), dikker dan 2 m
- Laagpakket van Schoorl en Laagpakket van Zandvoort (oude duinafzettingen).

Hoewel de Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk op macro-niveau voldoet, kan de geologische informatie binnen een kleiner gebied een meer divers of zelfs ander beeld geven. Zo is uit de recente waarnemingen tijdens de rioolvervangings in de Vogelwijk gebleken dat het oude duinlandschap in dit deel van Den Haag een sterk reliëf kent en dat er in lage, natte kommen in dit duinlandschap soms ook veen is gevormd. Ook is op micro-niveau de grens van de venige strandvlakte ten zuidoosten van het plangebied veel grilliger dan op de kaart aangegeven. Bij de waarnemingen tijdens de rioleringsvervangings (fase 3) werd het strandvlakteveen aangetroffen tot op de hoek Laan van Poot en Wildhoeftaan. Gezien de lage ligging van het zuidoostelijke deel van het plangebied, is het aannemelijk dat het veen zich tot in het plangebied uitstrekt.

2.2 Archeologie en vroege geschiedenis

De Archeologische waarden- en Verwachtingenkaart (AWVK) van de gemeente Den Haag geeft voor het plangebied een archeologische verwachting (waarde 2) aan. Deze verwachting is toegekend vanwege de ligging op een strandwal waarop vanaf de prehistorie kon worden gewoond. De lager gelegen strandvlaktes kunnen gebruikt zijn voor het weiden van vee.

Uit het plangebied zelf zijn geen archeologische resten bekend. In de nabije omgeving van het plangebied bevinden zich meerdere archeologische vindplaatsen (afbeelding 2). Aan de Sportlaan, op ongeveer 250 m ten zuidoosten van het plangebied zijn aardewerkvondsten verzameld uit een grondspoor in een profiel langs de Beek.⁷

Aan de Dr. Van Welylaan is bij een opgraving in 1999 een bewoningslaag uit de late ijzertijd aangetroffen met schervenmateriaal.⁸

Voor de uitbreiding van faciliteiten van Haag Atletiek op het sportveld net ten noordoosten en op 120 m van het plangebied, is in 2010 een booronderzoek uitgevoerd (2010/143). Onder een ophogingslaag met een dikte tot 0,9 m bevond zich tot een diepte van 1,1 – 1,4 m –mv een verstoord pakket bestaande uit zand en veenbrokken. Hieronder lag een intact pakket zand waarvan niet kon worden vastgesteld of het duinzand of strandzand betrof. Archeologische indicatoren zijn hier niet aangetroffen.⁹

Bij de aanleg van infiltratiebekkens in de Vogelwijk zijn op meerdere plaatsen archeologische onderzoeken uitgevoerd, onder andere aan het Fazantplein (FAZ10p), de Kwartellaan (KWL11o), het Eiberplein (EIP12o) en het Mezenplein (VOG07w). In de eerste drie gevallen zijn aanwijzingen voor bewoning uit de prehistorie aangetroffen, aan het Mezenplein kon de humeuze laag (bodem) die

---

7 Vindplaats 45 op de Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk.

8 Vindplaats 130 op de Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk.

9 Teekens en Arkema 2010.

is aangetroffen gedateerd worden in de 18de of 19de eeuw.¹⁰ De vindplaats aan het Fazantplein (FAZ10p) bestond uit nederzittings- en akkersporen uit de vroege en midden-ijzertijd, vermoedelijk voorafgegaan door een eerdere fase, die bij gebrek aan materiaal niet nauwkeurig gedateerd kon worden.¹¹ Op de kruising Kwartellaan-Kiplaan (KWL11o) is bij de aanleg van een infiltratiebekken een vindplaats gedocumenteerd bestaande uit akkers uit de vroege en midden-ijzertijd en sporen van landbewerking uit de nieuwe tijd. In vergelijking met de vindplaats aan het Fazantplein lag deze relatief lager op de flank van de strandwal en op de grens van een natte laagte, wat verklaart dat hier geen bewoningssporen werden aangetroffen.¹² Ook op de kruising van de Kwartellaan met de Laan van Poot (KWL11o) werden ploegsporen uit de vroege en midden-ijzertijd aangetroffen. Hier is echter ook een akkerniveau uit de late ijzertijd herkend.¹³ Aan het Eiberplein (EIP12o) werden twee vondstlagen uit de vroege en late ijzertijd aangetroffen en aanwijzingen voor een nederzetting in de vorm van paalsporen en een paalkuil.¹⁴

In 2010 is een klein archeologisch booronderzoek uitgevoerd aan de Spotvogellaan (SVL10b). Hoewel dit plangebied een vergelijkbare geologische ligging heeft, zijn bij dit onderzoek geen archeologische waarden of indicatoren aangetroffen. Wel bleek dat in het plangebied de grond met ongeveer 1,5 m is opgehoogd voorafgaand aan de aanleg en bouw van dit deel van de Vogelwijk.¹⁵

Tussen 2007 en 2015 zijn archeologische waarnemingen gedaan in de rioleringsleuven bij de verschillende fasen van rioolvervanging in de Vogelwijk. Fase 1 omvatte het gebied tussen de Houtrustlaan en Nieboerweg. Hier werd in de Merellaan een fragment handgevormd aardewerk en een fragment van een benen priem gevonden die waarschijnlijk gedateerd kunnen worden in de late ijzertijd of vroeg-Romeinse tijd. De bodem waar op gewoond werd, is door erosie bijna overal verdwenen of tot wel 1,5 m onder het maaiveld verstoord, alleen ter hoogte van de kruising Laan van Poot en Nieboerweg werd een grijze bodem met houtskool waargenomen.¹⁶

Tussen 2009 en 2011 is fase 2 van de rioleringsvervanging eveneens archeologisch begeleid. Dit betrof het gebied tussen de Nieboerweg, Laan van Poot, Kwartellaan en Sportlaan. Op basis van de waarnemingen kon worden vastgesteld dat de bodemopbouw hier tot circa 50 cm onder maaiveld verstoord was, dus aanzienlijk minder diep dan in het deel "Vogelwijk fase 1". In het gebied konden twee archeologische zones worden geïdentificeerd. Het betreft een nederzettingsterrein van ongeveer 5000 m² grofweg rond de Kwartellaan, met daaromheen een gebied van ongeveer 10 ha dat in gebruik was als akker. Op basis van het gevonden aardewerk is de vindplaats gedateerd in de tweede helft van de ijzertijd. Losse vondsten en pollen van mest en granen buiten deze vindplaats doen veronderstellen dat het hele gebied in de (late) prehistorie door de mens in gebruik is geweest.¹⁷

Ook de rioleringswerkzaamheden in het naastgelegen gebied tussen de Kwartellaan, Laan van Poot, Oude Buizerdlaan en Sportlaan zijn in 2012 archeologisch begeleid (fase 3). Onder een laag vergraven duinzand van 0,2 tot 1,4 m dik konden binnen het gebied twee clusters - vermoedelijk huisplaatsen - worden onderscheiden met paalsporen, greppels en een enkele haardplaats. Op basis

---

10 Van Baardewijk en Rieffe 2008.

11 Stokkel 2010a.

12 Stokkel 2010b.

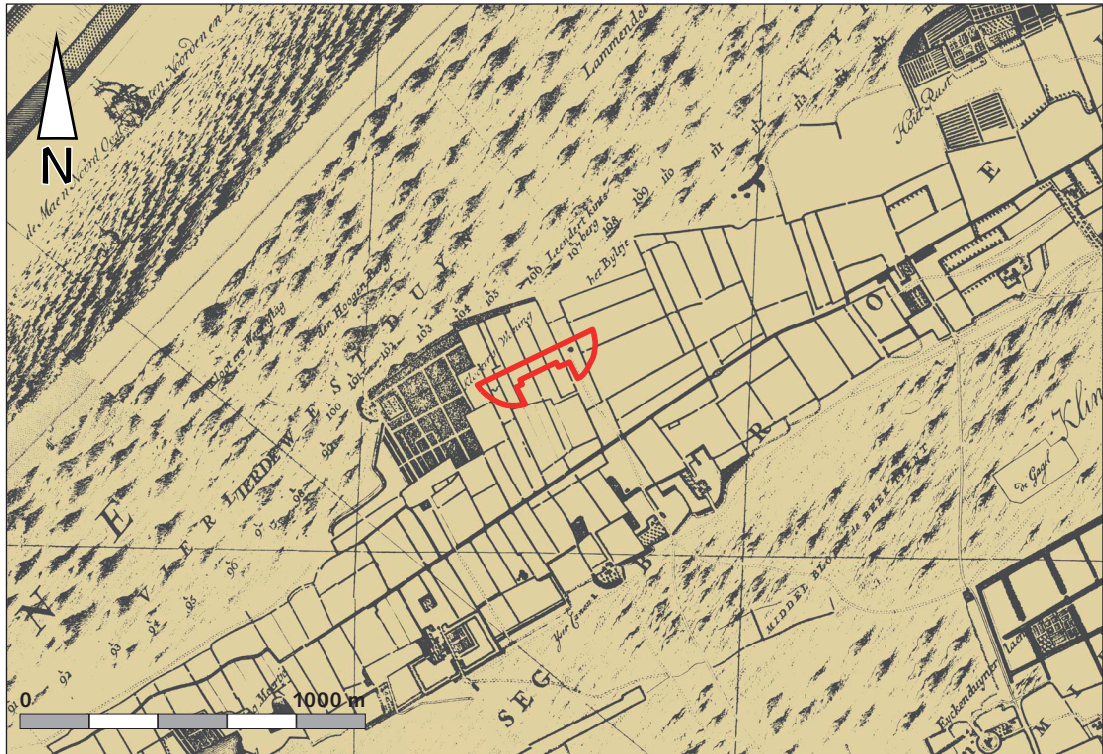
13 Van der Mijle Meijer 2011.

14 Van der Mijle Meijer 2012.

15 Benjamins en Rieffe 2010.

16 Rieffe 2009.

17 Rieffe en van Beurden 2012.

Afb. 3 Uitsnede uit de kaart van Delfland (Kruikius) uit 1712 met het plangebied.

van het gevonden aardewerk konden ze worden gedateerd vanaf de late bronstijd tot de midden ijzertijd. Rondom de clusters zijn sporen van akkers aangetroffen en een concentratie van dunne takken van verschillende boomsoorten kan wijzen op een voetpad door het veen. Behalve prehistorisch materiaal, zijn ook een klein aantal Romeinse aardewerkscherven aangetroffen, evenals een akkerlaag uit de middeleeuwen.¹⁸

De archeologische begeleiding van fase 4 van de rioleringsvervangings in 2014-2015 is weliswaar voltooid maar op dit moment nog niet gepubliceerd. Het betreft hier het gebied dat is begrensd door de Oude Buizerdlaan, Sportlaan, Laan van Poot en de De Savornin Lohmanlaan. De eerste indruk van resultaten van de uitgevoerde waarnemingen is dat dit gebied in de ijzertijd ook in gebruik is geweest, maar niet zo intensief als het naastgelegen gebied van fase 3. Er zijn hier in de rioleringsleuven geen sporen aangetroffen die wijzen op huisplaatsen, waarschijnlijk was het gebied in gebruik als akkerland.

Het beeld van het Haagse duingebied als een uitgestrekt gebied met bewoningssporen vanaf de late prehistorie wordt bevestigd door diverse archeologische onderzoeken, zowel in de directe omgeving als op enige afstand van het plangebied. In vergelijkbare geologische context zijn meerdere archeologische vindplaatsen aangetroffen en onderzocht. Aan de Houtrustweg is bijvoorbeeld een gedeelte van een vindplaats uit de late bronstijd en vroege ijzertijd opgegraven.¹⁹ Hier is geen nederzettingsterrein gedocumenteerd, maar alleen sporen van landbewerking (ploegsporen). Rond de Johan de Wittlaan bij het Congresgebouw zijn meerdere vindplaatsen onderzocht waarbij vondsten

¹⁸ Rieffe, Kooistra en de Bloo, 2014.

¹⁹ Vindplaats 145 op de Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk.

en sporen zijn aangetroffen uit het neolithicum tot de Romeinse tijd.²⁰ Het betrof hier eveneens voornamelijk sporen van landbewerking. Ter plaatse van de voormalige Statenhal (huidige Europol) is bovendien onder akkers uit de late ijzertijd/Romeinse tijd een huisplattegrond uit de bronstijd gevonden,²¹ terwijl onder de voormalige Zorgvlietkerk (aan de Jan Willem Frisolaan) een inheems-Romeinse boerderij werd blootgelegd.²² De vondsten bevonden zich bij al deze opgravingen tussen de 1,0 en 2,5 m + NAP.

Voor de ontwikkelingen in historische tijden ter plaatse van het plangebied zijn weinig gegevens voorhanden. De historische kaart van Kruijkus uit 1712 geeft inzicht in het grondgebruik in de 17de en 18de eeuw. Uit deze kaart blijkt dat het plangebied in de Segbroekpolder ligt, op ongeveer 250 m van de Haagse Beek die ter plaatse van de huidige Sportlaan liep en loopt (afb. 3). Er zijn geen aanwijzingen voor bebouwing. De percelen in het plangebied hadden een agrarische functie.

2.3 Recente gebruiksgeschiedenis

De recente geschiedenis van het plangebied wordt beschreven om vast te stellen of er verstoringen van de bodemopbouw hebben plaatsgevonden waardoor eventuele archeologische waarden verloren zijn gegaan. De ontwikkelingen van na 1800 zelf worden door de afdeling Archeologie van de gemeente niet als onderzoekswaardig beschouwd. Voor deze periode zijn andere, meer geschikte bronnen beschikbaar.

De aan het eind van het vorige hoofdstuk beschreven situatie bleef onveranderd tot in de 20ste eeuw. Op een uitsnede uit het Bonneblad van 1924 is te zien dat er in deze tijd aan weerszijden van de huidige Fuutlaan een tuinbouwgebied ligt. Het uiterste oostelijke deel van het plangebied ligt nog net binnen dit gebied. In de vroege jaren dertig is vervolgens in gedeelten de woonwijk aangelegd waarin het plangebied ligt. Hierbij is de grond opgehoogd. Deze ophoging kan nodig zijn geweest omdat de Segbroekpolder relatief laag en vochtig was en dus niet goed geschikt als bouwland. Ook kan het nodig zijn geweest het oppervlak eerst te egaliseren. Uit het Bonneblad van 1934 is af te leiden dat de ophoging zich beperkte tot de gebieden die in die periode werden bebouwd en dat het huidige plangebied destijds niet werd opgehoogd.²³ Mogelijk is het plangebied wel opgehoogd voordat het in de jaren zestig van de vorige eeuw bebouwd werd.

Het westelijke deel van de Vogelwijk behoorde in eerste instantie tot de gemeente Loosduinen. Na de annexatie van die gemeente in 1923 werd de Vogelwijk bebouwd volgens het in 1927 opgestelde 'plan West' van de Dienst Stadsontwikkeling en Volkshuisvesting. In het plangebied bouwde en betrok de Dienst in het verlengde van de Oude Buizerdlaan twee gespiegelde kantoorgebouwen. In de periode 1932-1934 verhuisde De Nutsschool naar de linker van deze, inmiddels leegstaande, gebouwen. In het andere gebouw vond in 1937 de eerste Nederlandse Montessorischool haar nieuwe onderkomen. Het terrein achter de 'holte' in de Laan van Poot werd omgracht en ingericht met een atletiekbaan, welke in 1939 werd geopend. Tot 1963 is de Haagse Academie voor Lichamelijke

---

20 Vindplaatsen 44, 86, 90, 104 en 138 op de Nieuwe Geologische Kaart van Den Haag en Rijswijk; tevens Meurkens en Hamburg 2007.

21 Meurkens en Hamburg 2007.

22 Vindplaats 104 op de Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk.

23 Bonneblad 439-1934.

Afb. 4 Uitsnede uit het Bonneblad uit 1924 met het plangebied.

Opvoeding (HALO) gevestigd in een gedeelte van het gebouw van de Montessorischool voordat zij de nieuwbouw naast de school betrokken. Eind jaren negentig van de vorige eeuw is het HALO-schoolgebouw verbouwd en uitgebreid.

Met de komst van de HALO en andere sportverenigingen werd het sportterrein in de loop der jaren verder ingevuld met 5 sportzalen, een fitnesszaal, wellnesscentrum, sporthal, een kunstgrasveld en kunstgrastennisbanen.

Wat betreft gegevens over bodemverontreinigingen:

Binnen het plangebied komen enkele verdachte locaties voor met een oude vervuiling van voor 1987 (afb. 4): een in het centrale deel tegenover de Oude Buizerdlaan en een in het noordoostelijke deel van het plangebied. In het zuidwestelijk deel van het plangebied ligt een klein perceel dat volledig is gesaneerd en ter hoogte van de ingang van de HALO is de bodem licht tot matig vervuild vanwege een daar aanwezige (oude) brandstoftank.²⁴

2.4 De huidige en toekomstige situatie

Het plangebied (zie afb. 1) omvat het zuidelijke deel van de sportcampus waarin het schoolgebouw, sportzalen en een sportveld van de HALO zijn gelegen. Uit de aanwezige bouwtekeningen blijkt dat de gebouwen van het HALO-complex paalgedundeerd zijn. Het schoolgebouw is onderkelderd, waardoor de bodem hier tot circa 4 m onder maaiveld is verstoord. De meest oostelijke van de vier gymnastieklokalen op het achtergelegen terrein is met het naastliggende spellokaal verbonden door een ondergrondse tunnel. Op afbeelding 5 is aangegeven welke delen van het plangebied door onderkeldering verstoord zijn.

²⁴ Volgens informatie uit het gemeentelijke WebGIS informatiesysteem.

- Tunnel
- Kelder

Afb. 5 Door onderkeldering verstoorde delen van het plangebied.

Vanwege de geplande verhuizing van de HALO in 2016 naar de nieuwe Sportcampus in het Zuiderpark heeft de gemeente plannen in voorbereiding voor de herontwikkeling van het terrein tot woongebied. Concrete bouwplannen zijn nog niet bekend.

2.5 De gespecificeerde archeologische verwachting

Het plangebied heeft een archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf de (late) prehistorie tot vroeghistorische perioden, met een zwaartepunt in de periode vroege tot late ijzertijd. De vindplaatsen in en rond de Vogelwijk laten zien dat het plangebied toen deel uitmaakte van een groter cultuurlandschap met boerderijen en akkers.

Onderzoek in de directe omgeving heeft geen overtuigende aanwijzingen opgeleverd voor bewoning in de Romeinse tijd en vroege middeleeuwen, maar bewoning uit deze perioden komt wel elders in het Haagse duingebied voor en kan daarom niet geheel worden uitgesloten. Mogelijke sporen uit deze perioden kunnen bestaan uit paalsporen van boerderijen met bijgebouwen, afvalkuilen, akkers en perceelsafscheidings, maar ook wegen, grafvelden, veenpaden en andere off-site sporen.

Vanaf de late middeleeuwen was het plangebied onbebouwd en in gebruik als akker- en tuinbouwgebied. Mogelijk restanten daarvan, zoals akkers, greppels en verkavelingsloten, kunnen direct onder de ophogingslaag nog aanwezig zijn, maar deze worden niet gezien als behoudenswaardig.

Over het algemeen worden archeologische resten in het Haagse duingebied verwacht op een diepte tussen 0,5 m en 3,5 m + NAP. Gezien de maaiveldhoogte van het plangebied (1,80 – 3,40 m + NAP) en een mogelijk aanwezige ophogingslaag, is de verwachting voor het aantreffen van archeologische waarden het hoogst in de hoger gelegen westelijke deel van het plangebied en het laagst in het laag gelegen oostelijke deel van het plangebied. Archeologische resten en sporen kunnen direct onder de bouwvoor danwel ophogingslaag worden verwacht.

Onder de bestaande bebouwing in het plangebied is de oorspronkelijke bodemopbouw naar verwachting niet of nauwelijks nog intact. Dat geldt zeker ter plaatse van de aanwezige kelder en verbindingstunnel. De uiterste oostelijke rand van het plangebied ligt nog net binnen een tuinbouwgebied dat hier aan het begin van de vorige eeuw lag. Zoals ook blijkt uit de waarnemingen bij de rioleringswerkzaamheden Vogelwijk fase 3, is de verwachting dat de oorspronkelijke bodem hier niet of nauwelijks nog intact zal zijn.

3 Conclusie en advies

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat het plangebied op een strandwal ligt, waarop vanaf de late prehistorie tot in de nieuwe tijd gewoond en gewerkt kan zijn. Gezien de vindplaatsen in de omgeving van het plangebied is er met name in de onbebouwde delen van het plangebied kans op het aantreffen van sporen uit de ijzertijd en uit de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd. Uit deze laatste perioden worden alleen sporen van landgebruik (landbouw/tuinbouw) verwacht, welke als niet behoudenswaardig worden beschouwd. In (een deel van) het plangebied komt mogelijk een ophogingslaag voor.

Bij de voorgenomen ontwikkeling van het terrein ten behoeve van woningbouw kunnen mogelijk aanwezige archeologische resten in het plangebied worden bedreigd. Door middel van een booronderzoek kan worden vastgesteld of er indicatoren voor een mogelijke vindplaats aanwezig zijn en kan tevens de aanwezigheid en dikte van een ophogingslaag worden vastgesteld.

Om de archeologische verwachting te toetsen wordt geadviseerd een inventariserend veldonderzoek in de vorm van grondboringen uit te voeren.

Literatuur

- Alkemade, M.M.M., 2011, *Toelichting op de Archeologische Waarden- en Verwachtingenkaart Den Haag (AWVK)*. (Haagse Archeologische Rapportage 1106). Den Haag.
- Baardewijk, D. van, en E.C. Rieffe, 2008, *Vogelwijk fase 1: Mezenplein en Nachtegaalplein gemeente Den Haag. Inventariserend Veldonderzoek boringen en proefsleuf*. (Rapport 0830). Den Haag.
- Benjamins, M., en E.C. Rieffe, 2010, *Spotvogellaan 35, gemeente Den Haag. Archeologisch bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek Boringen*. (Rapport 1017). Den Haag.
- Berendsen, H.J.A., 2005, *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. (Fysische geografie van Nederland). Assen.
- Mijle Meijer, R. van der, 2011, *Kwartellaan noord, gemeente Den Haag. Een definitief archeologisch onderzoek*. (Haagse Archeologische Rapportage 1133). Den Haag.
- Mijle Meijer, R. van der, 2012, *Eiberplein, gemeente Den Haag. Een definitief archeologisch onderzoek. IJzertijd in de duinen*. (Haagse Archeologische Rapportage 1228). Den Haag.
- Rieffe, E.C.R., 2009, *Rioolvervanging Vogelwijk Fase 1, Gemeente Den Haag. Archeologische begeleiding*. (Rapport 0914). Den Haag.
- Rieffe, E.C.R., en L. van Beurden, 2012, *Vogelwijk fase 2, gemeente Den Haag. Archeologische begeleiding vervanging riool*. (Haagse Archeologische Rapportage 1132). Den Haag.
- Rieffe, E.C., L.I. Kooistra, en S.B.C. de Bloo, 2014, *Vogelwijk fase 3, gemeente Den Haag. Archeologische begeleiding vanvanging riool*. (Haagse Archeologische Rapportage 1402). Den Haag.
- Stokkel, P.J.A., 2010a, *Fazantplein, gemeente Den Haag. Een definitief archeologisch onderzoek*. (Rapport 1027). Den Haag.
- Stokkel, P.J.A., 2010b, *Kwartellaan zuid, gemeente Den Haag. Een definitief archeologisch onderzoek*. (Rapport 1043). Den Haag.
- Teekens, P.C. en M. Arkema, 2010, *Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek plangebied Sportpark Laan van Poot te Den Haag (Zuid-Holland)*. (Archeologische Rapporten Oranjewoud 2010/143). Heerenveen.
- Vos, P.C., E.C. Rieffe, en E.E.B. Bulten, 2007, *Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk*. Den Haag.

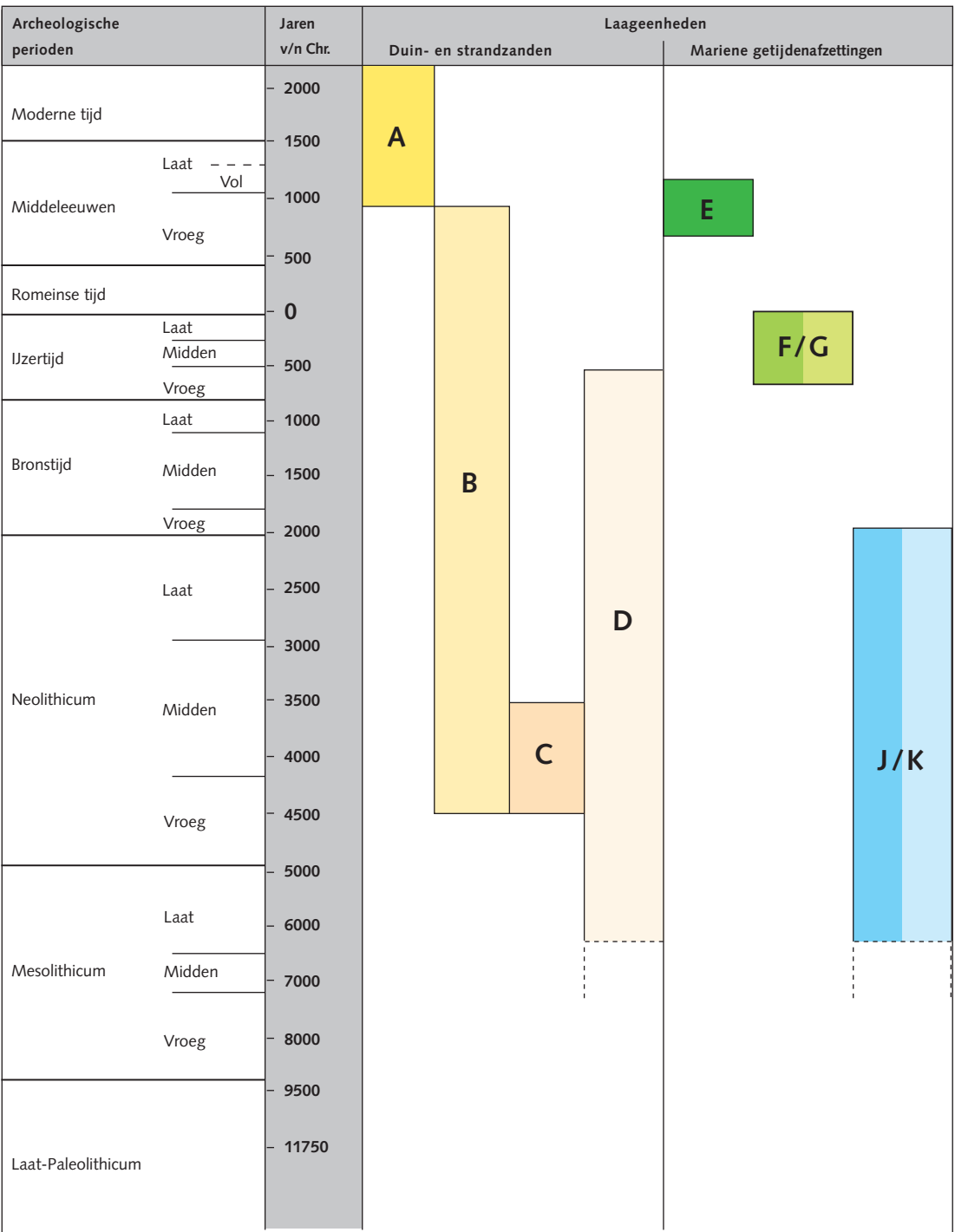
Historische kaarten

Kaart van het Hoogheemraadschap van Delfland door N. Kruikius uit 1712.

Verantwoording afbeeldingen

- Afb. 1 Plangebied en situering in Den Haag. *Gemeente Den Haag*.
- Afb. 2 Uitsnede uit de Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk met plangebied en in de tekst genoemde vindplaatsen. *Gemeente Den Haag*.
- Afb. 3 Uitsnede uit de kaart van Delfland (Kruikius) uit 1712 met het plangebied. *Gemeente Den Haag*.
- Afb. 4 Uitsnede uit het Bonneblad uit 1924 met het plangebied. *Gemeente Den Haag*.

Bijlage 1: Tabel perioden en laagindeling

- A: Laag van Den Haag (voorheen Jonge Duinen)
- B: Laag van Voorburg (voorheen Oude Duinen)
- C: Laag van Ypenburg (voorheen Oude duinen)
- D: Laag van Rijswijk (voorheen Strandzanden)
- E: Laag van Poeldijk (voorheen Duinkerke II /III Afzettingen)
- F: Gantel Laag, kleiige afzettingen (voorheen Duinkerke I Afzettingen)
- G: Gantel Laag, zandige afzettingen (voorheen Duinkerke I Afzettingen)
- J: Laagpakket van Wormer, kleiige afzettingen (voorheen Afzettingen van Calais)
- K: Laagpakket van Wormer, zandige afzettingen (voorheen Afzettingen van Calais)

